

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

У статті визначені основні законодавчі акти європейських країн щодо розвитку системи вищої освіти для студентів з інвалідністю. Авторка робить висновок про те, що в Україні актуальним є розробка та впровадження системи законів, спрямованих на забезпечення доступності вищої освіти для студентів з обмеженими можливостями.

Ключові слова: законодавче забезпечення молоді з інвалідністю, вища освіта для молоді з інвалідністю, молодь з обмеженими можливостями, доступність освіти.

Сучасною світовою тенденцією є повна інтеграція в суспільство осіб з обмеженими можливостями. Починає формуватися нова культурна і освітня норма – шановливе ставлення до осіб з обмеженими можливостями, яка зафіксована в міжнародному законодавстві на рівні ООН. Значна кількість міжнародних документів спонукає кожну державу до погодження національного законодавства з основними положеннями міжнародного законодавства. Відповідна правова база розроблена в багатьох державах, проте в Україні спостерігається період переходу від теорії до практики, оскільки наявність розробленої законодавчої бази не завжди підтверджується механізмами її практичної реалізації. Все це призводить до необхідності аналізу законодавчого забезпечення освіти інвалідів у європейських державах, а також обліку механізмів реалізації політики рівноправ'я осіб з обмеженими можливостями за кордоном.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що українські вчені також звертаються до зарубіжного досвіду в сфері освіти студентів з інвалідністю. Так, С. Літовченко описує закордонний досвід навчання студентів із порушенням слуху [1], А. Колупаєва розглядає міжнародне законодавче, нормативно-правове забезпечення навчання осіб із особливостями психофізичного розвитку [2], М. Чайковський аналізує зарубіжний досвід соціально-педагогічної реабілітації осіб з особливими потребами [3], К. Кольченко, Г. Нікуліна, П. Таланчук розкривають специфіку системи супроводу студентів-інвалідів у зарубіжних вузах [4], Л. Шумна аналізує законодавство України і європейські стандарти у сфері реабілітації інвалідів [5]. Більшість досліджень спрямована на вивчення технологій роботи з ді-

тьми-інвалідами, студентами з обмеженими можливостями: реабілітацію, супровід, підтримку. Для ефективного впровадження цих технологій необхідне законодавче забезпечення роботи з молодими особами з інвалідністю на всіх рівнях соціуму: місцевому, регіональному, обласному, загальнодержавному.

Метою даної публікації є проаналізувати законодавчу базу європейських держав у сфері доступності вищої освіти інвалідів та виділити напрямки надання освітніх послуг студентам з обмеженими можливостями згідно з державними нормативними документами.

В європейських державах накопичено величезний досвід у сфері навчання студентів з інвалідністю. Становлення системи надання допомоги особам з обмеженими можливостями у європейських країнах допомагає пройти цей шлях Україні вже з перевіреними технологіями, методиками роботи, передаючи свій досвід, у тому числі й у законодавчому забезпеченні.

У Великобританії перший «Процесуальний Кодекс із визначення і оцінювання особливих потреб в освіті» набув чинності в Англії і Уельсі ще в 1994 році і ним керувалися місцеві органи освіти й адміністративні органи всіх субсидійованих університетів щодо своїх обов'язків стосовно студентів з особливими потребами в освіті.

Відповідно Закону «Про дискримінацію інвалідів» адміністративні органи установ подальшої і вищої освіти Великобританії зобов'язані публікувати протоколи про інвалідність, які містять інформацію про заходи, що здійснюються окремим університетом стосовно освіти студентів-інвалідів.

Агентство забезпечення якості вищої освіти видало Процесуальний кодекс із забезпечення

якості навчальних можливостей для студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах Об'єднаного Королівства. Головною метою цього Кодексу була організація допомоги вищим навчальним закладам у забезпеченні якісної освіти студентів з інвалідністю у такому повному обсязі, як і їхнім здоровим одноліткам. Питання, висвітлені в Кодексі, включають: фізичне оточення; процедури відбору і прийому; розвиток особи; доступ до загальних зручностей і підтримки, оцінювання і просування.

З 1993 року вищі навчальні заклади Англії і Північної Ірландії мали можливість претендувати на отримання від Фінансової ради коштів для поліпшення освіти студентів, які зазнають труднощів у навчанні і мають інвалідність. У програму фінансування на 1994-1996 рр. входило фінансування 54 проєктів за двома напрямками. Перший включав можливість надавати допомогу університетам, що не мають достатнього досвіду в підтримці студентів-інвалідів. У другому акцент робився на розповсюдженні ресурсів, що стосуються викладання навчальних предметів студентам з інвалідністю. Цю програму підтримала Національна асоціація інвалідів, яка надавала консультації студентам з обмеженими можливостями, які очікували порад або підтримки в задоволенні своїх навчальних потреб. Уельська рада з фінансування вищої освіти також почала розподіляти фінанси між вищими навчальними закладами після професійного консультування з Національним бюро для студентів-інвалідів.

Комітет сучасних інформаційних систем при радах з фінансування вищої освіти в Об'єднаному Королівстві заснував службу «TechDis» для підтримки сектора вищої і післядипломної освіти для вирішення завдань розвитку педагогічних технологій і подолання труднощів у навчанні студентів з інвалідністю. Діяльність TechDis була спрямована на те, щоб:

- бути джерелом інформації і консультацій для університетів з питань застосування інформаційних і комунікаційних технологій;
- здійснювати посередництво відносно інноваційної практики у застосуванні технологій підтримки інвалідів;
- контролювати і перевіряти доступність існуючих і нових технологій, що застосовуються в навчанні студентів з інвалідністю, викладанні, дослідженнях, адмініструванні, консультуванні з цього питання.

На початку XXI століття у Великобританії створено Національне бюро для студентів-інвалідів - добродійну організацію, що надає вільний доступ до пошукової бази даних для

отримання інформації студентам з інвалідністю, а також надає підтримку у навчанні студентам цієї категорії. Законом «Про навчання і навички» (2000 р.) на Національну раду з питань освіти було покладено обов'язки щодо розгляду виділення студентам з проблемами в навчанні й інвалідністю субсидійованих місць у спеціалізованих коледжах з постійним мешканням (Циркуляр LSC 02/01 і Циркуляр ELWa NC/C/03/12LDF) [6, с.20].

Англійська рада з навчання і навичок і Уельська національна рада з освіти і навчання (відома як Національна рада) у квітні 2001 року перебрали на себе функції Ради з фінансування подальшої освіти. Ці організації на сучасному етапі відповідають за забезпечення освіти молодих людей віком від 16 до 19 років у достатньому об'ємі та на відповідному рівні якості. Цей Закон також включав визначення терміну «труднощі у навчанні» і зобов'язував Національну раду приділяти увагу потребам людей з труднощами у навчанні при наданні подальшої освіти, забезпечувати рівність можливостей між інвалідами і неінвалідами. Законом також передбачено створення в Англії і Уельсі консультативних, інформаційних бюро, служб з керівництва (Служби зв'язків і кар'єри Уельсу відповідно), що сприяють забезпеченню реалізації прав дітей віком від 13 до 19 років, включаючи дітей з особливими потребами в освіті.

Закон «Про інвалідність і особливі потреби в освіті» (2001 р.) набув чинності в січні 2002 року. Друга частина Закону містить ключові рекомендації Комісії з прав інвалідів і покладає нові обов'язки на всіх постачальників освітніх послуг (школи, установи вищої освіти), а саме:

- не ставитися до студентів з інвалідністю менш прихильно, без реабілітуючих обставин, з причини, що має відношення до їхньої інвалідності;
- корегуючи дії, даючи зауваження, не принижувати особистість студентів з особливими потребами.

Таким чином, Закон «Про інвалідність і особливі потреби в освіті» (2001 р.) розширив дію Закону «Про дискримінацію інвалідів» (1995 р.), що охоплює систему державної та приватної освіти [6, с.22]. Первинний Закон визначав, що дискримінація інвалідів відносно їх працевлаштування, забезпечення товарами, послугами або використання ними приміщень – незаконна, і цим Законом було створено Національну раду інвалідів.

В Італійській системі освіти згідно з Законом № 104 від 5 лютого 1992 р. в інтеграції інвалідів у суспільство існує скоординоване державне

планування соціальних і допоміжних послуг, а також послуг з охорони здоров'я і розвитку спорту за допомогою застосування технічного обладнання, надання освітньої допомоги через угоди зі спеціалізованими центрами, робота з перекладачами, що допомагають сліпим студентам відвідувати університет. Крім того, для студентів з інвалідністю повинно бути закріплено певну кількість місць для проживання, а університети повинні мати навчальне та спортивне обладнання для інвалідів. Студентам цієї категорії гарантується право на безкоштовний проїзд, а також на супровід, послуги читання і користування освітніми технологічними лабораторіями тощо.

Сучасними італійськими Законами визначено загальний напрямок вищої освіти для студентів-інвалідів - «інтеграцію студентів у суспільство, яка ставить за мету розвиток потенціалу інваліда в навчанні, спілкуванні, взаємостосунках. Труднощі, пов'язані з фізичними відхиленнями, не повинні перешкоджати використуванню права на навчання» [7, с.27].

Наприкінці ХХ століття в Угорщині також було прийнято основні закони, які визначають особливості освіти осіб із спеціальними потребами, такі як:

- Закон LXXIX 1993 р. «Про суспільну освіту», який спрямовано на роботу з дітьми-інвалідами, студентами-інвалідами;

- Закон XXVI 1998 р. «Про права людей із відхиленнями і про гарантію рівних можливостей», який визначає права людей із відхиленнями в оточуючому середовищі, комунікаціях, транспорті, послугах підтримки. Він також визначає завдання розвитку за цільовими галузями, що гарантують рівні можливості в галузі здоров'я, освіти, працевлаштування, місця проживання, культури і спорту [7, с.29].

Закон «Про суспільну освіту» визначає національну обов'язкову освітню програму, розроблену на основі національної освітньої програми – затвердженої указом 28/2000 Міністра освіти. Інститути, що беруть участь в освіті студентів з відхиленнями, згідно з Указом 23/1997 Міністра культури і суспільної освіти, повинні враховувати рекомендації з дошкільної освіти дітей з відхиленнями і рекомендації зі шкільної програми. Рекомендації визначають основні можливості для розвитку (згідно спеціальним потребам дитини), мету, принципи, пріоритети розвитку, завдання і форми заходів, спрямовані на реабілітацію дітей з особливими потребами.

Згідно з урядовим указом 269/2000 «Про основні правила процедур зарахування у вищі навчальні заклади» молоді люди зі спеціальними

потребами мають право на додаткові послуги з курсу вступних іспитів. Указ 29/2002 Міністра освіти створює умови, що гарантують рівні можливості для студентів із відхиленнями для початку їх навчання. Цей указ набув чинності 1 вересня 2002 р. Тому вищі навчальні заклади наймають координатора для роботи зі студентами з відхиленнями, визначають послуги, створюють правила щодо використання спеціальної підтримки, запропонованої студентам з відхиленнями.

Закон «Про суспільну освіту» (2000 р.) дозволяє реалізувати гарантію надання додаткових послуг студентам з інвалідністю. При розрахунку середнього числа студентів у групі студенти з відхиленнями повинні прийматися за кожні дві або три особи залежно від виду відхилень. Максимальна кількість інвалідів у групах коливається в межах 7-12 студентів. Особи з відхиленнями не зобов'язані витратити додатковий час для підготовки домашніх завдань, вони можуть скористатися додатковими пристроями (друкарські машинки, комп'ютери тощо) у процесі навчання. Якщо необхідно, письмові тести можуть бути замінені усними відповідями.

В інститутах, що беруть участь в освіті осіб з відхиленнями (незалежно від того, чи проходить навчання окремо або разом з іншими), повинні бути організовані обов'язкові педагогічні реабілітаційні сесії. Ці сесії мають займати від 15 до 50 відсотків часу занять. Адміністрація може звільнити студентів із спеціальними потребами від оцінювання з певних навчальних предметів і компонентів. У разі звільнення освіта студента цієї категорії повинна бути надана у вигляді індивідуальних сесій. Студенти можуть обрати інші дисципліни замість тих, що складають тестування основних навичок і випускних іспитів.

Аналіз законодавчого забезпечення освітніх послуг в європейських державах свідчить про поступове вдосконалення нормативної бази у сфері навчання студентів з інвалідністю. Крім того, в кожній державі розробляються підзаконні акти з урахуванням специфіки регіону, класифікації категорій інвалідів.

Система законодавчого забезпечення доступності вищої освіти інвалідів в європейських країнах пройшла етапи становлення: від невеликого підпункту в загальному законі до самостійних нормативних актів. Аналогічний процес відбувається і в українському законодавстві. Особливості полягають у тому, що за кордоном належна увага надається дітям – інвалідам, молоді, а також дорослим інвалідам, там існує система безперервної освіти, в нашій державі поки що лише увага соціальному забезпеченню, але

не освіти інвалідів. Подальші дослідження у сфері освіти осіб з особливими потребами повинні бути зосереджені на розробці, удосконаленні технологій навчання не тільки дітей-інвалідів, але і студентської молоді та дорослих з обмеженими можливостями.

Література

1. *Литовченко С.В.* Особливості навчання осіб з порушенням слуху у вищих навчальних закладах: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Литовченко Світлана Віталіївна. – К., 2006. – 211 с.

2. *Колупасва А.А.* Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія / Колупасва А.А. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 457 с.

3. *Чайковський М.Є.* Соціально-педагогічні умови реабілітації студентів з особливими пот-

ребами: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Чайковський Михайло Євгенович. – Вінниця, 2006. – 197 с.

4. *Таланчук П.М., Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф.* Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому просторі: навчально-методичний посібник. – К.: Соцінформ, 2004. – 128 с.

5. *Шумица Л.* Інвалідність та її правові наслідки // Актуальність проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 12. – С. 244-247.

6. *Высшее образование инвалидов: равные права – равные возможности / Ю.В.Богинская, А.В.Кравцова.* – Ялта: РИО КГУ, 2008. – 60 с.

Богинская Ю.В., Кравцова А.В. Сопровождение и поддержка инвалидов в системе высшего образования за рубежом и в Украине / За ред. О.В. Глузмана. – Ялта: РИО КГУ, 2008. – 112 с.

Ю.Ю. Городецкая

Законодательное обеспечение доступности высшего образования для студенческой молодежи с инвалидностью в европейских странах.

В данной статье автор проанализировал законодательную базу европейских государств в сфере доступности высшего образования студентов с инвалидностью. Выделены направления предоставления образовательных услуг студентам с ограниченными возможностями согласно нормативным документам.

J.J.Gorodetskaya

Legislative provision of access to higher education for the disabled students in European countries.

In the given the author analyzes the legislative base of the European states in the field of higher education availability for the disabled. The directions of educational services granting for the disabled students are determine according to the normative documents.